

nemcsak a direkt nem-et és a tagadva állítást, hanem az igen-t és az állítva tagadást is ismerték — jelenükről szólva is! —, nagyon jól tudtak differenciálni ilyen vonatkozásban is, nem utolsósorban éppen ezért lettek a legnagyobbak.

Közhely lenne azt fejtegetni, hogy mai valóságunkban van mit helyeselni. A kérdés inkább az, hogy Ladányi költői szemléletének fejlődése olyan irányba megy-e, amely útbá ejti a jó meglátásának és befogadásának képességét. Olyan kiforrott költői egyéniségnél, mint ő, nehezen képzelhető el ez, ámbár Vas István *Kortárs*-beli kitűnő tanulmánya tökéletesen meggyőzőtt arról, hogy a költészetben nincs előre kiszámítható. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ

BARI KÁROLY: HOLTAK ARCA FÖLÉ

Voltaképp zavarban van a kritikus, amikor Bari Károly kötetéről kell írnia: fiatal — nagyon is fiatal! — költőről lévén szó, legelőször is viszonyítási pontokat keres az ember, s ekkor meg kell állapítanunk, hogy ritka alkalom, ha első könyvével jelentkező fiatal költő verseiben ilyen intenzitással sugárzott, egyéni valóság-élményt fedezhetünk fel, vagyis ritkán láthatjuk fiatal költőknél a költői egyéniséget ilyen erősen, érzékelhetően kirajzolódni. S ha ehhez hozzátesszük, hogy Bari Károly mindössze tizennyolc éves, érthető a kritikus zavara: alig-alig találunk irodalmunk történetében analóg példákat. Mert tévedés ne essék: Bari kötetét olvasva, nem a cigánysors *egzotikuma* az, ami rabul ejt, hanem a cigányok sorsában, életében meglátott embersors tragikuma, ennek *művészi megfogalmazása*. A *Holtak arca fölé* tizenegyezer példányban szinte percek alatt elfogyott a könyvesboltok pultjairól, amiben nyilvánvalóan szerepet játszott bizonyos szenzációéhség; Bari költészetének legrokonszenvesebb vonásai közé tartozik, hogy egyetlen gesztusa sincs a szenzációvadászok számára: szerényen és nyíltan beszél az emberi sors megértett tragikumáról.

Ami tehát a legnagyobb és valóban megdöbbentő élményt adja a fiatal költő kötetében, az épp a szemléleti érettség: a valóságélmény, amelyet magával hoz (s amely, ha úgy tetszik, valóban egzotikus), általános érvényű megfogalmazást kap: verseiben a társadalmi réteg (a cigányság) kötése, ahonnan jött, és a „táltos fiú” hivatás hívása közti ellentmondás gyötri, mely mégis túl van már, szükségképp, *történelmileg* túl van az ilyési „nem menekülhetsz” zártságán, kiúttalanságán: „Rongyos cigánysátorok / homályába, hegedűk / vijjogásából élő / férfiak közé, akiknek / háta mögött megátkozott / szerelmek sárkányai / csatáznak, visszavágyódom / fekete putrik ágyaira...” De „nem tehetem, köt a jövőm” — írja, mert azt is tudja, hogy a jövő kötése *eleve* menekülést jelent — és nemcsak számára! —, menekülést a „vénséges-vén köhögős putrik” világából, s innen a vers (*Hegedűk vijjogásából*) végső, felszabadító optimizmusa, ami visszamenőleg igazolja a fájdalmas nosztalgiát, a visszavágyást is: „hej, testvérek, cigányok / ti azért induljatok táncba...” és: „cigánysors vöröslő mómora / tombold ki magadat!”

De a *Hegedűk vijjogásából*, ha némileg ars poetica jellege van is, közel sem a legsúlyosabb darabja ennek a kis gyűjteménynek, mely mindössze harmincegy verset tartalmaz: Bari már „alkati” szempontból is elsősorban nem annyira megnyilvánuló mély mérhető *ouvre-t* ígér, sokkal inkább művészi igényességet. Ha el akarjuk helyezni mai líránkban, talán a Nagy László (az egyetlen név, akire a kötet „fülén” a népköltészet mellett hivatkozik) és a Juhász Ferenc neve által fémjelzett áramlatban áll; de alighanem hiába keressük a konkrét hatás, kimutatható tanítvány voltának nyomait, s inkább az emberi-költői alapállás és nem az eszközközékvétele köti Petőfihez és Radnótihoz is: Petőfihez, aki „Életünkben-kitörölhetetlen

szavakká tördelted / lelkedet..." (Petőfi), és Radnótihoz, „aki hűvösen zizegő drót tuskéi / közé szorultál” és „megölték szádban a keserű éneket”.

Mert akiktől az ifjú költő a legtöbbet tanulta, azok valóban tudják, mi a „keserű ének”, tudják, miként Bari is, hogy mit jelent, ha „Fuldokló folyók, árnyékuszályos erdők / sóhajai kihúlnak arcomon” (Kihúlnak arcomon), vagy amikor „Álmok porfelhőiben jajgatnak az / emberek” és „torkuk mélyén csönddé-fagyott szeretet várja / a virradatot” (Éjszaka). Innen a szívszorító vallomás megrendítő hitele:

*Sokan várjuk a kapukon kívül,
hogy bizalmatok rézkrajcárjaival
megajándékozzatok!*

(Azt hiszitek)

A cigánykivetettség így lesz minden emberi kivetettség hordozója, anélkül, hogy elfeledhetnénk a megszólaltatott, fölajdított valóságot: hogy itt a cigányság tragédiájáról szól az ének. De mert a költő a valóságos tragédiát éneklie meg, ezek a versek túlnőnek önmagukon: „az éhség rozsdás kondérja” fölfakasztja a háború földbe taposott vérét (Emlékezzetek!), s az olvasó ugyancsak eltűnődhet, vajon honnan tud ez az 1952-es születésű költő ilyen szenvedéllyel szólni a „púpos, nyomorék háborúról”? Vagy ez már nem is a világháború visszajáró kísértete (mert nem egyszerűen az), hanem az az iszonyatos háború, amiről oly biztos — nem tudásuk — irtózásuk van a mai tizenéveseknek? A púpos, nyomorék háború, aminek rémétől „vonítanak a szél kutyái” (Téli este), amitől még a tavasz is félelem-fojtogatva jelenik meg: „Féltek, / mert körülöttük a zöld-élet / már a föld torkát szorongatta”, egyszóval: amit potenciálisan minden megnyomorítottság, minden emberi és természeti jaj magában foglal, s a költő, aki szerelméhez is ekkép szól: „vérem riadalmának énekeibe bújtattalak” (Örökké szerelemben), ismeri ezt a kitaszított-ságot, ezt a törvényen kívüliséget, ahol „sírnak a meggyalázott virágok is” (Viharok).

Mégsem a fájdalom vagy a keserűség az alaphangja Bari Károly kötetének, hanem a bizalom és a mindenre elszántság: már a korai (!), 1966-os keltezésű, minden romantikus hangütésével finom költői ökonómiára és mély, tudatos elkötelezettségre valló *Mese* megéneklie a vitéz csodafiúszarvast, aki „villámoktól lopott karddal / csatázik az ős-köd-várban / ördög-lóval, vad sárkánnyal”; megéneklie azt, amit később még konkrétebben is megfogalmaz: „májusfák fényében / véres torokkal üvöltöm a rettenetes / igét: nekünk kell megváltani magunkat” (Körmenet); megéneklie, amit a kötet egyik kis miniatűr remekében, a testvéreinek ajánlott *Reátok teritem*-ben oly tiszta szimbolikával rajzol meg:

*Bocskoros cselédsors
combjai közül kibukó
hét gyöngyszem
hét sziklára
átok-keserű szelek
kiraktak benneteket*

*piros csőrű kányák
el ne rabolják
didergő fényetek
reátok teritem
egyetlen ingemet*

S végül be kell vallanunk, hogy Bari Károly kötetét olvasva, oly nagy a felfedezés öröme, hogy legszívesebben nem is tennénk kritikai észrevételeket. Befejezésül mégis hadd jelezzük a fiatal költő hiányosságaként, hogy zuhogó-elszabaduló képés metaforaözone néhol túlburjánzik: bár mindig van elég egyensúlyérzék benne, hogy jól gazdálkodják velük, de nincs elég telítettsége, hogy kellő intenzitással sugározzanak sorai (*Fekete ajtó, Jövönk felé* stb.). Ennek ellenére úgy érezzük, minden okunk megvan rá, hogy Bari Károlyban a legfrissebb magyar líra nem mindennapi tehetségét lássuk. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1970.*)

PÁLYI ANDRÁS